

SEIMO PAMOKSLAI

ANTRAS PAMOKSLAS APIE TĖVYNĖS MEILĘ IR APIE PIRMĄ RESPUBLIKOS LIGĄ, KURIĄ SUKELIA PRIEŠIŠKUMAS TĖVYNEI

Aš jums palieku ramybę, duodu jums savo ramybę (Jn 14, 27).

Aš jums tai įsakau: vienam kitą mylėti (Jn 15, 17)¹.

Nėra nieko pastovaus po saule, sako Saliamonas²: ne tiktai namai ir šeimos, bet ir karalystės, ir didžiulės monarchijos nustoja egzistuoti ir griūva, ir tauta po tautos žemėje keičiasi. Tačiau niekas nevyksta be priežasties, ypač žmogiškuose reikaluose, kuriuos nulemia protas ir laisva valia. Ką sukuria protas, stropumas ir dorybė, tą sugriauna žmogaus neprotingumas, aplaidumas ir pyktis. Kaip mūsų kūnai miršta dėl vidinių ligų ar netikėtų išorinių pakenkimų, taip ir karalystės patiria vidinių negalavimų, dėl kurių privalo žūti. Jos turi ir galingų priešų, kurie jas karais ir plėšimais naikina. Vieniems ir kitiems pavojams užbėgti už akių sugeba su Dievo pagalba išmintingieji, ir žmonės gelbsti geruosius valdytojus. Vidiniams negalavimams jie turi vaistų, o karams ir išpuoliams [atremti] – įvairių gynybos priemonių. Nė vienas iš jūsų, Garbūs Ponai, nėra toks kvailas, kad nematytų

¹ Naujasis Testamentas, antrasis papildytas specialus leidimas, iš graikų kalbos vertė ir įvadu parašė kun. Česlovas Kavaliauskas, antrąjį leidimą parengė kun. Vaclovas Aliulis ir red. kolegija, Salzburg: Lietuvos Vyskupų Konferencija, 1989. Visos NT citatos iš šio leidinio.

² Parafrazė iš Ekleziasto, arba Pamokslininko: „O paskui aš apsvarsčiau visus savo darbus, kuriuos buvo padariusios mano rankos, ir vargą, kurį bedirbamas pakėliau. Ir štai visa yra tuštybė ir vėjo gaudymas, ir nėra jokios naudos po saule“ (Koh 2, 11). Cituojant Senąjį Testamentą, remtasi Juozapo Skvirecko vertimu: *Šventasis Raštas*, iš lotynų k. vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skvireckas, t. 1–3, Vilnius: Vaga, 1990–1991.

šios mūsų Karalystės sunkios ir didelės negalios, ir vidinio naminio silpnumo, taipgi, kad nenujaustų galingo priešo, kuris lipa mums ant galvos ir grasina baisiu užpuolimu. Jeigu išgydytumėte vidinius šios karalystės negalavimus, lengviau būtų galima ją apginti. Bet kaip gali gintis ligonis, kuris pats vos ant kojų stovi? Taigi pirmiausia gydykite tą savo sergančią motiną, tą mylimą Tėvynę ir savo Respubliką. Jei būsite atsargūs ir išmintingi gydytojai, surasite šešias pavojingiausias ligas, dėl kurių jai gresia (neduok Dieve!) netolima mirtis, o kai pulsas blogas, vilties mažai.

Pirmoji liga – priešiškumas Respublikai ir godumas naminių gėrybių. Antroji – nesutarimai ir vaidai tarp kaimynų. Trečioji – katalikų tikėjimo nepaisymas ir eretikų užkrato plitimas. Ketvirtoji – karaliaus autoriteto ir valdžios susilpnėjimas. Penktoji – neteisingi teisės įstatymai. Šeštoji – nuodėmės ir aiškūs nusikaltimai, kurie prieš Poną Dievą padaryti ir jo bausmės šaukiasi. Šiandien, Dievui padedant, kalbėkime apie tą pirmą Respublikos ligą.

Mirdamas Ponas Jėzus, Dievas ir mūsų Viešpats, savo testamentu teikėsi mums palikti du svarbiausius priesakus. Pirmas, kad vienas kitą mylėtume; antras, kad ramybę tarpusavyje ir šventą santarvę išsaugotume. Vienas kyla ir išplaukia iš kito: meilė gimdo santarvę, o be santarvės negali būti meilės. Meilė artimiesiems, kuo yra platesnė, tuo geresnė. Gerai mylėti kaimyną, geriau visus, kurie viename mieste gyvena, o dar geriau visus šios karalystės gyventojus, kai ką nors gera jiems darom arba dėl jų kenčiame. Taip pat gera santarvė ir taika tarp paprastų žmonių, bet geresnė tarp ponų, kurie juos valdo ir dėl jų priima sprendimus, o geriausia tarp karalių, kurie visam pasauliui savo santarve taiką atneša. Turite prisidėti prie tos plačios ir neribotos meilės, Garbūs Ponai, kurie čia suvažiavote tam, idant apie tai galvotumėte ir spřstumėte, kad visa žmonija neprażūtų ir kad galėtų atsiskleisti jūsų karšta ir nuoširdi meilė Respublikai. Tos plačios ir neribotos meilės pavyzdį parodė mums, savo mokiniams, Išganytojas ir mūsų mokytojas, kai visiems ir daugybei apie jį susirinkusių žmonių

darė geradarybes. Evangelistas sako: „Matydamas minias, jis gailėjosi žmonių, nes jie buvo suvargę ir apleisti lyg avys be piemens“ (Mt 9, 36), todėl juos gydė, maitino ir mokė. O dar didesnę meilę parodė, kai savo sveikatą ir gyvybę atidavė ne už vieną karalystę, o už visus šio pasaulio žmones, norėdamas, kad kiekvienas, kuris juo tiki, ne žūtų, o įgytų amžinąjį gyvenimą.

Tokia meile žmonėms ir Respublikai turite degti jūs, kurie sprendžiate bendros gerovės reikalus. Jūs, kuriuos [Šventasis] Raštas vadina dievais. Nes nieko nėra taip priimtino Ponui Dievui, kaip visiems žmonėms daryti gera. Ir kas taip daro, Dievo atspindį ir paveikslą ant savęs nešasi. Valdantys žmonės yra žemės dievai, ne tik todėl, kad turi dievišką galią pražudyti blogus ir atgaivinti gerus ir nekalts (nes pats Ponas Dievas numarina ir atgaivina), bet labiausiai dėl to, kad savo gailestingumu ir pastangomis gali pašalinti žmonių skurdą, kad, kiek pajėgia, jiems padėtų. Taip, kaip tai daro Ponas Dievas, kuris visa, ką sukūrė, prižiūri ir gaivina, ir dosniai lieja ant jų savo gailestingumo ir gerumo dovanas, neniekindamas ne tik protingų žmonių, bet ir gyvulių, kaip sakoma Psalmėje: „Iš tavęs laukia peno kas gyvas, o tu maitini, kam kada reikia. Tu daliji, ir jie patenkinti ima, iš tavo rankos sočiai maitinasi“ (Ps 103, 27–28)³.

Pagrįstai turiu taip jums kalbėti, garbūs saugotojai visuotinės gerovės ir šios Karalystės, jos žmonių ir sielų, kiek jų yra Lenkijoje, Lietuvoje, Rusijoje, Prūsijoje, Žemaitijoje ir Livonijoje, kurie kelia į jus akis ir rankas, kalbėdami taip, kaip egiptiečiai Juozapui: „Mūsų išgelbėjimas tavo rankose“ (Pr 47, 25). Pažvelkite į mus, kad nežūtume tiek dėl vidinės neteisybės, tiek dėl pagoniškos nelaisvės. Juk jūs mūsų tėvai ir globėjai, o mes našlaičiai ir jūsų vaikeliai. Jūs esate tarsi mūsų motinos ir auklės; jeigu nuo mūsų atitolsite ir blogai apie mus galvosite, žūsime mes, ir jūs žūsite. Jūs esate mūsų protai ir galvos;

³ *Psalmynas*, vertimas iš Neovulgatos, vertė kun. Antanas Liesis, redagavo Vaclovas Aliulis, Česlovas Kavaliauskas, Vilnius; Kaunas: Lietuvos TSR vyskupų ordinarų kolegija, 1973. Visos psalmių citatos pateikiamos iš šio leidinio.

mes tarsi vaikai nusileidžiame jūsų sprendimams, nes Ponas Dievas liepė jums apie mus galvoti. Jūs esate kaip kalnai, iš kurių išteka upės ir šaltiniai, o mes tarsi laukai, kuriuos tos upės laisto ir gaivina. Kaip sako Psalmė: „Ramybė ateis mūsų šaliai kalnuotai, teisybė – mūsų kalneliams“ (Ps 71, 3). Ponas Dievas iškėlė jus į aukštas pareigas: ne dėl jūsų pačių, kad rūpintumėtės savo nauda, bet dėl žmonių, kuriuos Jums Ponas Dievas patikėjo, kad atnešumėte mums teisingumą ir ramybę, kuriuos iš Pono Dievo imate.

Tokie yra jų balsai ir prašymai jums, pasigailėkite jų. Mylėkite savo Tėvynę, tą savo Jeruzalę, tai yra Karūną ir Respubliką, ir kalbėkite taip iš širdies kartu su Dovydu: „Jeigu, Jeruzale, tave aš užmirščiau, mano dešinė tenuvysta. Tepridžiūsta prie gomurio mano liežuvis, jeigu tavęs neatminčiau, jeigu tu man brangesnė nebūtum už visus džiaugsmus, Jeruzale mano“ (Ps 136, 5–6). O, kokie užkeikimai, kuriais esate susaistomi, kad nieko taip malonaus ir džiukaus neturėtumėte, kaip tik savo Jeruzalės, tai yra Respublikos ir savo Tėvynės gerovę, linkėdami sau to Psalmėje išsakyto palaiminimo: „Telaimina Dievas tave nuo Siono, kad visą gyvenimą tu Jeruzalę klestint regėtum“ (Ps 127, 5).

Argi neprivalote mylėti ir gerbti mylimiausios savo motinos, kuri jus pagimdė ir išauklėjo, apdovanojo ir iškėlė? Dievas įsakė gerbti motiną. Prakeiktas, kuris nuliūdina savo motiną. O kas yra pirmoji ir labiausiai nusipelnusi motina, jeigu ne Tėvynė, iš kurios gavote vardą, ir visa, ką turite, iš jos yra? Kuri yra visų motinų ir visų giminių lizdas, visų jūsų gėrybių sandėlis. Jeruzale, motina mūsų, – sako Apaštalas, – labiau už visas motinas verta pagarbos ir įvertinimo⁴. Pagalvokite, kokias iš tos motinos, iš Karūnos ir Respublikos, geradarybes ir dovanas turite. Jinai jums išsaugojo šventąjį katalikų tikėjimą, per kurį ateinate į amžinąją tėvynę; ji atnešė jums Kristų, jūsų išganyką, ir jo Evangeliją. Ji apgynė ją nuo melagingų mokslų ir eretikų nuodų. Ji prieš šimtą keliasdešimt metų savo sąjungomis ir konfederacijomis

⁴ Leidėjų nuoroda į Laišką galatams, tačiau ten tekstas kiek kitoks: „Bet aukštybių Jeruzalė laisva, ir ji yra mūsų motina“ (Gal 4, 26).

Husą ir jo prakeiktą ereziją atbaidė⁵. Ji iki šiol jums duoda vyskupus ir dvasinius ganytojus, kurių dėka gaunate Dievo malonę ir apsaugą nuo visokių priešų. Ji įtvirtino čia Dievo tarnystės altorių ir ypatingas aukas, iš kurių jums visada plaukia Dievo palaima. Ji ir šiais blogais laikais neleidžia reikštis eretikams, ir tuos nuodingus vilkus, kiek tik gali, nuo jūsų nuveja. Ji stengiasi, kad neliktumėte be kunigo, be altoriaus, be mokslo, tai yra be Dievo, kaip atsitiko kitoms tautoms, kurios neturėjo tokios geros ir jautrios motinos. Argi neturite jos mylėti?

Ta motina, mylimiausioji tėvynė, pastatė ir išsaugojo jums karaliaus sostą, kuris yra visų gėrybių ir jūsų šlovės garantas ir puošmena; [ji lėmė], kad karalius po karaliaus ligi šiol nepaliauja keitėsi, kad jų autoritetas yra gerai apsaugotas, kad ligi šių dienų žiūrite į savo ponus ir karalius kaip į Dievo pateptuosius, kad iš jų apdovanojimus ir galias džiaugsmingai imate ir turite tą palaiminimą, kurį žada Pranašas: „Jeigu jūs manęs klausysite, – sako Ponas Dievas, – pro tuos vartus įvažiuos karaliai ir jūsų ponai, sėdintys Dovydo sostinėje, su vežimais ir arkliais, jie ir jų valdovai.“⁶ Vargas tautoms, kurioms Ponas Dievas atėmė karalius ir valdovus, arba padalijo jų karalystę, ir kurios kartu su Danieliumi verkia, kalbėdamos: „Šiuo metu mes neturime karaliaus, kunigaikščio, šventiko ir pranašo, kuriuos Dievas ta rykšte nubaudė“ (Dan 3, 38). Ir dar: „Daug dienų Izraelio vaikai pasiliks be karaliaus, be kunigaikščio, be aukos, be altoriaus“ (Oz 3, 4). Palaima jums, kuriems Ponas Dievas šitoje tėvynėje visa tai išsaugojo. Ta motina sujungė jums į vieną Respublikos kūną tiek didelių ir garbingų tautų,

⁵ Jonas Husas (apie 1370–1415) – čekų Reformacijos veikėjas, inkvizicijos nuteistas ir sudegintas. Sakydamas „sajungomis ir konfederacijomis“, Skarga, matyt, turi galvoje Vladislovo Jogailos 1424 m. išleistą ediktą prieš husitus ir Zbignevo Olesnickio sudarytą konfederaciją prieš Huso pasekėjus Lenkijoje. Remtasi *Seimo pamokslų* leidėjų komentaru.

⁶ Lietuviškame ST vertime ši vieta tiek skiriasi: „Jei jūs manęs paklausysite, sako Viešpats, ir negabensite našų pro šito miesto vartus šabato dieną, ir jei švesite šabato dieną, nedirbdami joje jokio darbo, tai atsitiks, kad pro šito miesto vartus įeis karaliai ir kunigaikščiai, Judo žmonės ir Jeruzalės gyventojai, ir šiame mieste bus gyvenama per amžius“ (Jer 17, 24–25).

išplėtė valstybę nuo jūros iki jūros, ir jūsų kaimynus taip įbaugino, kad šiauštis prieš jus nedrįsta.

Ta miela motina davė jums auksinę laisvę, todėl netarnaujate tironams, o tik dievobaimingiems valdovams ir karaliams, kuriuos patys sau išsirenkate. Kurių galia ir teisės nustatytos, jie negali jums padaryti jokios neteisybės, ir nei išorės valdovų, nei savųjų jokios priespaudos nekenčiate. Tik patys sau esate tironai, kai nevykdote teisės [reikalavimų] ir kai teisingumą pakeisdami netikra laisve ar, teisingiau sakant, savivale, patys sau kenkiate. Pažiūrėkite, kokius suvaržymus ir tironiją kenčia Turkų ir Maskvos valstybės. Ne tokia jūsų Tėvynė: ji jums yra motina, o ne pamotė. Nešioja jus ant savo rankų ir neleidžia jokių skriaudų patirti. Patys sau kenkiate ir vienas kitam tironiją uždedate, kai nesilaikote įstatymų ir karaliaus valdžią, kur nereikia, apribojate. Iš motinos pusės nėra nieko, kuo galėtumėte skųstis, nebent tik patys savimi.

Žiūrėkite prie kokių išteklių, turtų ir pramogų ta motina jus atvedė, kaip jus auksu apkrovė ir apdovanojo taip, kad turite pakankamai pinigų, gausių maisto išteklių, prabangių rūbų, gausybę tarnų, žirgų, vežimų; ir išlaidų, ir pajamų visur padaugėjo. Tik pati motina mažai turi. Anksčiau retas kuris namuose alaus turėjo, o dabar jūsų rūšiai vynu trenkia. Anksčiau savadarbiai audiniai mūsų kūnus dengė, o dabar – aksomai ir šilka. Anksčiau buvo paprasti vežimai ir nedaug jų, dažniau balnas vietoj pagalvės, o dabar – auksiniai lopšiai ir kariatos. Anksčiau – paprasti valgiai, o dabar – paukščiai ir kaplūnai. Anksčiau – vienas dubuo visiems, o dabar – keliasdešimt pusdubenių.

Ak, mieliausioji motina, jau išlaidauja tavo vaikai, blogai tuos išteklius naudoja – nuodėmėms, nešvankybėms, nuostoliams, tuštybei. O kuo aš kalta, – sako, – juk turi protą, gali tas Dievo dovanas išleisti bažnyčioms ir Dievo garbei, gynybai ir pilims, kitiems pasirengimams [laukiant] blogų laikų ir naudai išsaugoti. Aš nekalta, kad skirta man būti motina; jie kalti, kad manęs neklauso, o mano gerumą ir Dievo malones blogai panaudoja.

Ta mieliausioji motina davė jums tokią taiką, kokios daugybė karalysčių neturi ir dėl kurios prisipildė jūsų podėliai ir padaugėjo jūsų gėrybių. Kaip sako Psalmė: „Jis tavo vartams sklėsčius padarė, tavo vaikams jis duoda palaimą. Tavo riboms teikia ramybę, sotina tave kviečių derliumi“ (Ps 147, 13–14). Dieve, tegul jie gerai tą taiką panaudoja, kaip karalius Asa⁷, apie kurį Šventajame Rašte sakoma: Jis pastatė didelius miestus, nes jo laikais nebuvo karų, kadangi Ponas Dievas jam davė taiką. Savo pavaldiniams jis kalbėjo: „Pastatykite šituos miestus ir apveskite mūrais, sustiprinkite bokštais, vartais ir užkaiščiais, kolei nesant karų visa ramu“ (2 Krn 14, 7).

O pas jus taika ir pritekliai, kurie dėl jos didėja, virsta nereikalingomis išlaidomis, prabanga ir mėšlu, o pilys – tuščios, bokštai – apleisti, kai kurie griūva ir pūva. Į būsimus karus ir neramumus akių nekreipiate. Pakankamai jums motina tokia taika rodo, kur turėtumėte skubėti, kol dar yra laiko. Nes man atrodo, kad nuo nedėkingųjų ši tokia turtinga taika tolsta ir nyksta.

Dėl tos Tėvynės esate ligi šiol išsaugoję karinę šlovę, kurią ypatingai iškėlė šiais laikais sėkmingas jūsų kunigaikščių ir karalių valdymas. Ta motina jums gimdo narsius, išmintingus ir laimingus etmonus, galingus ir neįbauginamus riterius, ir tokius žmones, kuriuos įvertina priešai. Ta mieliausioji motina pelnė jums šlovę visoje krikščioniškoje bendrijoje ir tarp pagonių, todėl garbingos pasiuntinybės iš Rytų ir Vakarų pagerbia jūsų karalių ir valdovą, taip suteikdamos jums didelę garbę ir įvertinimą.

Ką dar daugiau jums galėjo padaryti? Kodėl gi neturėtumėte jos širdingai mylėti, ją visą išsaugoti ir dėl jos, jeigu reikia, viską prarasti? Ją mylėdami, mylite patys save ir saugojate, o ja nesirūpindami ir tikėjimo nesaugodami, patys save apgaunate. Branginate savo asmeninę naudą, o visuomeninę naikiniate ir manote, kad taip gera sau darote ir linkite. Ne taip yra, bet taip, kaip Viešpats sako: „Kas savo sveikatą

⁷ Asa – judėjų karalius (910–870 m. pr. Kr.), didelis stabmeldystės priešininkas.

brangina, praranda ją. O kas ją praranda, atgauna vėl.“⁸ Kai laivas skęsta, o vėtra jį apverčia, kvailas žmogus saugo savo ryšulius ir dėžes ir ant jų guli, o laivo gelbėti neina ir mano, kad taip saugo save, o iš tikrųjų save žudo. Nes kai laivo niekas negelbsti, ir tas [žmogelis] su viskuo, ką buvo surinkęs, turės nuskęsti. O kai savo dėžes ir turtus, kuriuos turi laive, paniekins ir kartu su kitais puls gelbėti laivo, visa kita pamiršęs, tik tada atgaus, ką turėjo, ir pats savo gyvybę išsaugos.

Tas mieliausias mūsų Tėvynės laivas mus visus neša, ir jame turime visa, ką turime. Kai laivui kas nors bloga atsitinka, kai neužkamšome jo skylių, kai neišpilame iš jo vandens, kai nesistengiame jo sustabdyti, kai dėl jo saugumo neatsisakome visko, ką namuose turime, – tada jis nuskęs, ir mes patys žūsime.

Tame laive turite vaikus, sūnus, žmonas, turtus, brangenybes ir visa, ką mylite. Tame laive yra tiek žmonių, kiek jų turi ši karalystė ir prijungtos valstybės. Neleiskite jiems nuskęsti, pasigailėkite savo kraujo artimųjų ir brolių, padėkite jiems ne tik savo turtais, bet ir gyvybe, nes jūs priėmėte juos į savo valdžią ir globą. Nes dėl mylimų brolių ir Respublikos turime negailėti ne tik savo turtų, bet ir numirti dėl jų, kaip sako šv. Jonas: „Jeigu Kristus už mus atidavė savo gyvybę, tai ir mes ją turime atiduoti už savo brolius“ (1 Jn 3, 16). Dėl to gauname iš Pono Dievo atlygį, kad sekame Kristumi ir tarp žmonių pelnome amžiną šlovę. Bet jeigu gailime turtų ir kenkiame Respublikai, argi šitaip stipriname sveikatą? Deja, dėl jos mažiausiai stengiamės.

Žiūrėkite į šventųjų pavyzdžius, kaip karštai jie mylėjo savo žmones, tai yra Respubliką. Mozė labai dažnai priekaištavo savo tautai dėl užsispyrimo [ir nenoro] siekti gėrio, tačiau kai Ponas Dievas ją norėjo pražudyti, stengėsi ją ne tik savo gyvybe, bet ir išganymu užstoti ir atpirkti, sakydamas: „Atleisk jai, Viešpatie, tą kaltę, o jei ne, išdildyk mane iš knygos, kurią parašei“ (Iš 32, 31–32).

⁸ Laisva NT parafrazė. Plg.: „Kas myli savo gyvybę, ją pražudys, o kas nenkenčia savo gyvybės šiame pasaulyje, išsaugos ją amžinajam gyvenimui“ (Jn 12, 25). Panašiai Mt 10, 39.

Judas, matydamas, kad jo tautą prislėgė moabitų tironija, rizikavo savo gyvybe, tironą Egloną užmušė ir savo brolius išlaisvino (Ts 3, 12–30).

Samsonas dėl skriaudų, kurias filistiniečiai darė jo broliams, pats vienas kariavo ir, namus su priešais sugriovęs, mirė (Ts 16, 1–30).

Dovydas Viešpaties pyktį ir bausmę sau prisiėmė, kad nekenėtų jo pavaldiniai, sakydamas Ponui Dievui: „Aš nusidėjau, bet ši banda kuo nusikalto, Viešpatie? Maldauju, tebūna atgręžta tavo ranka prieš mane ir prieš mano tėvo namus, bet tavo tauta tenebūna žudoma“ (1 Krn 21, 17).

Dovydo kariuomenės vadas Joabas džiugiai už savo kaimynus gyvybę kare aukėjo, sakydamas: „Kovokime už mūsų tautą ir už mūsų Dievo miestą, o Viešpats padarys, kas jam patinka“ (2 Sam 10, 12). Už mūsų tautą, – sako, – ir už Dievo miestą. Tie du dalykai teikė jam drąsos kare, kadangi ne dėl savo naudos ir šlovės, o dėl savo brolių ir Dievo garbei prieš aštirus priešo ginklus stojo.

Žiūrėkime į porą šventų jaunuolių, į Nehemiją ir Zorobabelį, kaip jie Tėvynės ir Respublikos gerovę kėlė aukščiau už savąją ir šios anų labai mielai išsižadėjo. Nehemijas, paimtas į babiloniečių nelaisvę, praradęs su savo tauta mielą tėvynę, priešų nuniokotą, patyrė didelę laimę, nes tapo karaliaus Artakserkso, kurio belaisviu buvo, pataurininkiu⁹. Ir kai davė karaliui vyno, šis jam tarė: „Kodėl tavo veidas nuliūdęs, nors aš nematau, kad tu sirgtumei? Tai ne be priežasties, bet nežinau, koks skausmas yra tavo širdyje“ (Neh 2, 2, 2). O tas išsigandęs tarė: „O karaliau, kad tu būtumei gyvas per amžius; kaipgi nebus nuliūdęs mano veidas, kad mano tėvo kapinių miestas apleistas, ir jo vartai sudeginti ugnimi.“ Karalius jam tarė: „Ko gi tu prašai?“ (Neh 2, 2, 3–4). Galėjo mieliausias jaunuolis prašyti sau naudos, pramogų ir pagerbimų, bet, atsisakęs visos savo laimės, prašė leisti atstatyti tėvynę, į tai sudėdamas visus didžiausius savo džiaugsmus, kad ne jam, bet visai tautai, jo broliams gerai būtų. O kad jūs taip mylėtumėte savo tėvynę, kad naudos savo namams nesivaikytumėte ir kad per tą didelę meilę greitų džiaugsmų iš Pono Dievo dėl Respublikos išsaugojimo

⁹ Lenk. „podczaszy“, lot. „pincerna“. Juozapas Skvireckas verčia: „vinpilis“.

patirtumėte! Bet godumas ir baisus prisirišimas prie naudos sau visus gerus ketinimus išbarsto.

O ką bekalbėti apie Zorobabelį ir apie jo karštą meilę bendrai gerovei? Kai išmintimi viršijo savo draugus, tarnavusius pasaulio valdovui Darijui, o atsakydamas į gudrią mįslę, kas pasaulyje yra stipriausias, iškėlė ir pašlovino tiesą, įrodinėdamas, kad ji yra tvirtesnė ir ištvermingesnė nei vynas, nei karalius, nei moteris, – pasiėmė lažybų dovanas ir laimėjo tai, kad „vaikščiojo apsirengęs purpuro rūbais, gėrė iš aukso taurių, miegojo aukso lovoje, važinėjo aukso karieta, nešiojo prabangią kepurę ir aukso grandinę ant kaklo, o dėl savo išminties užėmė antrą vietą po karaliaus ir buvo su Darijumi susigiminiavęs. O kai Darijus jo paklausė: „Ko dar, be to, kas derybose ir sutartyje buvo numatyta, norėtum? Prašyk daugiau, nes esi išmintingiausias tarp savo draugų, šalia manęs sėdėsi ir mano giminaičiu būsi vadinamas.“ Į tai jisai atsakė: „Atsimink, karaliau, savo pažadą, kurį davei tą dieną, kai tapai karaliumi. Atstatyk Jeruzalę, grąžink atimtus Bažnyčios turtus, kuriuos Kiras išvežė; atstatyk sudegintą šventyklą; atgaivink nuniokotą žydų žemę – štai, ko aš, Pone, prašau ir iš Tavo Didenybės reikalauju.“¹⁰

O kilnūsiai savo brolių mylėtojai! Tavęs nepaveikė nei auksas, nei geras gyvenimas, nei garbė būti antruoju po karaliaus ir valdyti pasaulį, ir tarp žmonių turėti tokią didelę šlovę. Visa tai atmetei ir pamynėi po kojomis, kad tarnautum tėvynei, savo broliams ir Respublikai. Pats norėjai būti pažemintas, kad ji pakeltų galvą; norėjai būti neturtėliu, kad ji praturtėtų. Dovanojai savo motinai visus savo džiaugsmus. Atidavei jai visą savo laimę, dėl jos gerovės, atsigavimo ir gausėjimo paskirdamas visus savo turtus. Sekime [jo pavyzdžiu] ir nė už ką nesiekime sau asmeninės naudos, kai to reikia Respublikai arba kai mūsų godumas kenkia jos laimei.

¹⁰ Lenkiškojo teksto leidėjai čia pateikė nuorodą į Antrąją Ezdro knygą, dabar vadinamą Nehemijo knygą. Tačiau lietuviškame ST vertime tokių konkretybių ir tiesioginės kalbos žodžių nėra, nors Zorobabelis, kaip žydų šventyklos atstatytojas, ne kartą minimas. Kaip ir daugeliu atveju, Skarga tiesiog perpasakoja ST tekstą.

Matatijas¹¹ dėl Respublikos, kuri buvo įkurta pagal Dievo įstatymą, norėdamas išvengti karaliaus Antiocho¹² nelaisvės ir tironijos bei kitų priešų, paaukojo savo gyvybę. Kadangi turėjo šešis sūnus, mirdamas testamentu jiems įsakė, kad nė vienas iš jų nemirtų lovoje, bet narsiai kovodamas dėl savo tautos, dėl Dievo įstatymo ir dėl tikėjimo, gindamas tėvynę (1 Mak, 2). Ir paklaūšė jo visi gerieji vaikai, o Ponas Dievas padėjo jiems visuose laimėtuose ir pergalės nepranašavusiuose mūšiuose, o jie vienas kitam priminė: „Pakelkime savo pažemintą tautą, kovokime už savo tautą ir už savo šventoves“ (1 Mak, 3, 43). Ir visi šitie broliai kovodami mūšiuose žuvo, o savo tautai ir Respublikai atnešė laisvę ir išsivadavimą iš tironų. Tautiečiai verkė dėl jų mirties, kalbėdami: „Štai žuvo karžygiai, kurie išgelbėjo Izraelio tautą“ (1 Mak 9, 21). Juos į tai vedė ne naudos siekis ir skatino ne narsa, tiktai meilė pavergtiems savo broliams ir tėvynei, taip pat savo tautos šlovei.

Ne tik vyrai, bet ir moterys, silpnosios lyties atstovės, turėdamos tą dorybę ir norą pasitarnauti bendrai gerovei, mielai aukojo tam savo gyvybę. Prisiminkime Jeftės dukrą, kurios tėvas Jeftė¹³, kai iš karo kaip laimėtojas grįžo, jinai išėjo jam priešais su savo bendraamžėmis mergaitėmis, mušdamos būgnus ir šokdamos. O tėvas, susiėmęs už galvos, jai tarė: „Apgavai mane ir save, mylimiausioji dukra, nes aš pažadėjau Viešpačiui, jeigu padės man laimėti, pirmą, kuris pasitiks mane grįžusį, nužudysiu ir paaukosiu Ponui Dievui.“ O jinai, nė kiek neišsigandusi, atsakė: „Kadangi Dievas davė tau pergalę, o tu šitai jam pažadėjai, daryk su manimi tai, ką esi pažadėjęs“ (Ts 11, 34–36)¹⁴. „Bet, mylimiausioji dukra, kodėl tau, jaunai mergaitei, tokia žiauri mirtis? Tu juk esi savo tėvo vienintelė. Esi tokia jauna ir graži, visi namai tikisi iš tavęs džiaugsmo.“ O jinai atsakė: „Tai niekas, visuotinis

¹¹ Matatijas – žydų kunigas iš Joaribo, minimas Pirmoje Makabėjų knygoje. Mirė 165 m. pr. Kr.

¹² Antiochas – turimas galvoje Antiochas IV, Seleukidų dinastijos, valdžiusios Siriją ir Palestiną, palikuonis.

¹³ Jeftė – vienas iš teisėjų, valdžiusių Izraelį po Jozuės mirties.

¹⁴ Skarga čia ir toliau nepateikia tikslų citatų, o tik perpasakoja tam tikras Teisėjų knygos vietas.

džiaugsmas ir mano tautos laimė, jos išvadavimas nuo priešų visus mano džiaugsmus gesina, mielai jų atsisakau, mielai atiduodu savo gyvybę už tą bendrą žmonių džiaugsmą.“

O neįkainojamas gerume ir meile Respublikai, kas jums šiandien seka? Ir silpnos, baugščios mergaitės, vyrai ir jaunuoliai pralenkia [jus] tėvynės meile ir noru dėl jos paaukoti gyvybę!

O ką padarė antroji [moteris] Judita¹⁵? Apgulta Betulija, žmonės miršta iš bado ir troškulio, ir štai ji, pagailėjusi žmonių vargo, ryžosi savo gyvybę bei dorą paaukoti tam, kad savo tautą išgelbėtų. Bet pagailėjo Dievas jos pasiaukojimo, todėl išgelbėjo savo tautą, o pati liko sveika ir tyra, ir pelnę amžiną šlovę, kaip savo tautos geradarė.

Taip pat Estera¹⁶, būdama narsi ir pilna meilės savo tautai, paniekino savo gyvybę ir, nepaisydama draudimo, atėjo pas Ahasverą ir prašė dėl savo tautos, kad Hamanas jos neišžudytų (Est 5–7). Taip išvadavo savo tautą iš didelio pavojaus ir baisių nelaimių.

Nesigėdinkime ir pagonių¹⁷, kurie taip mokė ir rašė: „Respublika reiškia bendrą miestą, dėl jos mes turime mirti, viską jai atiduoti, į ją visus džiaugsmus sudėti ir jai pašvęsti.“¹⁸ Ir pagonės romėnų moterys sakė: „Dėl to gimdome sūnus, kad būtų kam už Respubliką mirti.“

Prisiminkime tuos Kodrus, Decijus, Regulus¹⁹, kaip mielai jie už

¹⁵ Judita – išgelbėjo judėjų žemę ir Jeruzalę nuo asirų vergijos, nukirtusi galvą jų vadui Holofernui. Apie tai – ST Juditos knyga.

¹⁶ Estera – ST Esteros knygos herojė, išgelbėjusi judėjų tautą nuo sunaikinimo, kuriuo grasino persų karalius Ahasveras.

¹⁷ Pagonimis Skarga vadina Antikos autorius, kurie jėzuitų mokymo programose užėmė svarbią vietą.

¹⁸ Cicero, *De legibus* II, 2: „rei publicae nomen universae civitatis est, pro qua mori et cui nos totos dedere et in qua nostra omnia ponere et quasi consecrare debemus“ („Respublikos vardas reiškia bendrą valstybę, už kurią mirti, kuriai mus visus atiduoti, į kurią visa, ką turime, sudėti ir tarsi pašvęsti privalome“). Skarga žodžiui „civitas“ pasirinko atitikmenį „miasto“ („miestas“).

¹⁹ Kodras – legendinis Atėnų karalius, XI a. pr. Kr. per karą su dorėnais neva paaukojęs savo gyvybę, kad išgelbėtų kraštą; romėnų Decijų giminė buvo labai plati ir garsi, todėl sunku pasakyti, kuris iš jų čia turimas galvoje. Itin dažnai minimas Gajus Mesijus Kvintas Decijus (Gaius Messius Quintus Decius) – Romos imperatorius 249–251 m. po Kr. Žuvo kovoje su germanais ir gotais; Regulus (Marcus Atilius Regulus) – romėnų kariuomenės vadas I Pūnų kare

savo tautą mirė. Tačiau vienas iš jų, Regulas, ypatingai išsiskiria ir ašaras mums sukelia. Kai buvo paimtas į nelaisvę, priešai, tikėdami jo žodžiu, leido jam vykti namo, kad jų belaisvius vietoj savęs paprašytų grąžinti, o pats pasilikty [Romoje]. Tačiau jis, matydamas, kad prieš belaisviai buvo kilnesni ir doresni, negu jis pats su kitais, atkalbėjo pareigūnus, kad to nedarytų, o pats, laikydamasis žodžio, pas priešus sugrįžo, pasmerkdamas save didelėms kančioms, kuriose netrukus mirė.

Ar kas nustebęs, matydamas tokią meilę visuotinei gerovei? Ypač žmogaus, kuris vadovavosi tik savo įgimtu protu, neturėdamas jokių garantijų po mirties? Stebiuosi ne koku vienu pagonių išminčiumi, bet ištaisais jų būriais, kurie Respublikos labui noriai ėjo ten, iš kur, kaip žinojo, nebegriš²⁰.

Svarbus ir tas jų mokslas, kai rašo: „Kas valdo Respubliką, turi laikytis tų dviejų nurodymų. Pirmas, kad savo kaimynų naudą taip gintų, kad visa, ko imasi, jiems skirtų, apie save negalvodami. Antras, kad stengtųsi dėl viso Respublikos kūno, kad vienus gindami, kitų nepamirštų.“²¹

O mes pirmiausia į savo namus akis kreipiame: tegu geriau Respublika žūva, o kad mūsų turtas visas išliktų ir kasdien didėtų, visai nesirūpiname. Vargu ar išliks visas, jeigu karalystės namas grius, o laivas su viskuo nuskęs. O mes, rūpindamiesi bendrais reikalais, norime vieną luomą prispausti, o kitą pakelti. Dvasininkų luomą pažeminti ir sunaikinti, o eretikų arba bajorų iškelti stengiamės. Valstiečius ir

(264–241 m. pr. Kr.). Regulo pasiaukojimo pavyzdys buvo dažnai minimas tiek romėnų, tiek vėlesnių laikų literatūroje.

²⁰ Čia Skarga laisvai perpasakoja Cicerono veikalo *Katonas, arba Apie senatvę* (*Cato Maior seu de senectute*, cap. 20, 75) teiginius. Žr. Markas Tulijus Ciceronas, *Pokalbiai apie senatvę ir bičiulystę*, iš lotynų kalbos vertė Sigitas Narbutas, Vilnius: Vyturys, 1998, p. 55–56.

²¹ Cicero, *De officiis*, I, 25: „Omnino qui rei publicae praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant, unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut, quaecunque agunt, ad eam referant obliti commodorum suorum, alterum, ut totus corpus rei publicae curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant“. Skarga žodį „civium“ („piliečių“) kažkodėl keičia į „sąsiad“ („kaimynų“).

baudžiauninkus norime pražudyti, o patys sau mokesčius ir kitas prievoles lengvinti. Ne taip, broliai: blogai abiem rankoms, kai viena ligota. Abi turi būti sveikos!

Tačiau ką mes darome? Jeigu to pagonių mokslo apie tėvynės meilę nesigėdijame ir nepataisome? Jie savo įgimtu protu suprato, kad teisinga, jog vienas patirtų žalos dėl Respublikos, kad daugelis būtų išsaugoti. Suprato, jog ranka iškenčia žaizdą ir nupjovimą, kad išsaugotų galvą ir kad visas kūnas nenumirtų. Suprato, jog geriau prarasti šimtą išdavikų, kad neprazūtų tėvynė. Suprato, jog dėl geresnės rūšies nupjaunama viena šaka, kad kitos geriau vešėtų. Taip pat ir vienas žmogus dėl bendros gerovės neturi gailėti savęs nei savo turto. Tai nejaugi mes, Kristaus mokymu ir didžiulės meilės pavyzdžiu išauklėti, būsimė silpnesni ir šaltesni savo artimui? Neduok, Dieve!

Pagonys neturėjo Dievo įsakymo mylėti savo brolius ir tik protu vadovavosi. O mums Dievas davė tokį griežtą ir svarbų nurodymą: „Aš jums duodu naują įsakymą, kad jūs vienas kitą mylėtumėte, kaip aš jus mylėjau“ (Jn 13, 34). O kaip, Viešpatie? Aš savo gyvybę už jus ir už visus žmones atidaviau, ir jūs taip savo brolius mylėkite!

Pagonys tokio įsakymo vykdymui pagalbos ir malonės iš dangaus neturėjo, o mums Kristus per Šventąją Dvasią meilę į mus išlieja²², kad mes ją užsidegtume ir nieko mums sunkauso dėl brolių nebūtų. Kitaip neišvengsime pelnyto pasmerkimo.

Pagonys mirė už Respubliką, nieko po mirties nesitikėdami, nes neturėjo jokio patikinimo apie atlygį aname pasaulyje ir stengdamiesi tik tarp žmonių garbingą šlovę pelnyti. O mes turime tokius didelius ir tikrus mūsų Dievo pažadus apie atlygį po mirties, jeigu įsakymą apie meilę įvykdysime. Ir čia, žemėje, jis suteikia nemirtingą šlovę tiems, kurie nukentėjo dėl brolių ir bendros gerovės. Kokia tų žmonių šlovė, išlikusi ligi šiol, aprašyta Šventajame Rašte ir kitose knygos.

²² Plg. šv. Pauliaus Laišką romiečiams: „nes Dievo meilė yra išlieta mūsų širdyse Šventosios Dvasios, kuri mums duota“ (Rom 5, 5).

O Garbieji Ponai, o žemiškieji dievai! Turėkite kilnią ir plačią širdį, linkinčią gero savo broliams, savo tautoms, visiems žmonėms, kurie savyje nešioja šią karalystę ir jos visas žemes. Neslėpkite meilės savo namuose ir neapribokite tik nauda sau. Neuždarykite jos savo kambariuose ir saugyklose. Tegul visa, ką turite, iš jūsų, tarsi iš aukštų kalnų, ant žmonių kaip upė į lygumas išsilieja. Sekite pavyzdžiu to krikščioniškojo karaliaus²³, kuris, išsiruošęs su kariuomene į karą, ant savo vėliavos liepė nupiešti paukštį, savo krauju atgaivinantį angies nužudytus paukštelius²⁴, taip leisdamas suprasti, kad yra pasiruošęs pasiaukoti už savo tautą, sau pasirinkdamas mirtį, o jiems dovanodamas gyvenimą.

Yra ir tokių, kurie kalba: kas man ta karalystė ir Respublika, kai man blogai sekasi ir neturiu to, ko trokštu. Tai piktavališka širdis, kuri nori būti turtinga, darydama žalą kitiems. Pats patirk nepriteklių ir prašyk Pono Dievo, kad padėtų, bet lik savo luome, nebūk švaistūnas ir veltėdis, ir tik dėl vieno savęs tūkstančių žmonių, savo brolių, nežudyk. Dieve, kad mažai būtų tokių pabaisų, kurie baisiau nei žvėrys pasižymi nežmonišku elgesiu ir kraujo praliejimu.

Atrodo, jog daugiau yra tokių, kurie nenori tarnauti Respublikai, jeigu nesitiki turėti sau naudos arba jeigu karalius už tai nesumoka. Jie yra stebėtinai kvaili, kadangi nesupranta, jog dorybė siekia ne užmokesčio, o tik išsaugoti padorumą. Nesupranta, kad šitaip niekas niekada geras nebuvo. Nesupranta, kad ne tik karalius, bet ir viso pasaulio monarchai neturi tiek turto, kad galėtų sumokėti kiekvienam už jo gerus poelgius. Toks turtingas ir galingas yra tik Ponas Dievas, kuriam turime skirti savo atlygį. Nesupranta ir to, kad nei iš karaliaus, nei iš kitų negaus gero savo dorybės įvertinimo, kadangi dorybingus darbus daro tik mainais. Tik pagalvokite: štai Respublika turi tam skirtą išdaviką, kad tik kas nors turėtų tam skirtų pinigų, nes jeigu už gerą poelgį prašoma pinigų, tai ir už blogą bus galima susiderėti.

²³ Skargos *Seimo pamokslų* leidėjai mano, kad čia turimas galvoje Portugalijos karalius Jonas II (1481–1495), tačiau abejoja dėl jo vėliavos simbolikos.

²⁴ Su šia legenda paprastai siejamas pelikanas. Žr. Udo Becker, *Simbolių žodynas*, Vilnius: Vaga, 1995, p. 192.

Pagaliau, juk niekas neprašo užmokesčio už tai, kad pats sau gera daro, nes pati geradarystė yra jam puikus užmokestis. Kas tarnauja savo tėvynei, pats sau tarnauja, nes joje, kaip buvo sakyta, slypi visas gėris. Juk niekas nesako: mokėk man už tai, kad aš savo gyvybę, savo namus, žmoną ir vaikus ginu. Pats gynimas yra tau atlygis. Kodėl reikalauji? Kai valgai, geri, miegi, rūpiniesi savo sveikata, argi nori gauti už tai atlygį?

Už nuopelnus turi būti atlyginta, tačiau dorybė neturi būti naudojama mainams, bet tik būti teisinga, linkusi į tai, ką Ponas Dievas, jo įsakymas ir sveikas protas liepia daryti. Galite siekti ir užmokesčio, bet pirmiausia dangiško, o po to šio, žemiško. Bet ko nors imantis, pirmoji mintis neturi būti su tuo susijusi. Jeigu Ponas Dievas turi ir nori šiame pasaulyje atlyginti, karališką širdį paskatins [tai daryti], arba iš kur kitur tą atlygį duos. Jeigu nenori, pakankamai atlygins mums po mirties. Ir pats geras poelgis, kai jį kam nors, o ypač visiems darome, suteikia širdingą atlygį ir didelį vidinį džiaugsmą. „Atrodo, tarsi pasisotini ir praturtėji, kai kam nors gera padarai,“ – sako išminčius²⁵.

Tegul Ponas Dievas paskatina jus didžiai mylėti savo brolius ir visus šios Karūnos piliečius, kad maloniai ir sąžiningai rūpintumėtės jais, nieko sau nenorėdami, paisydami tiktai Pono Dievo ir žmonių naudos. Tegul Dievas atsiunčia jums didelę ir gilią meilę savo broliams ir jūsų mylimiausiai motinai, šventajai Tėvynei, kad galėtumėte laimingai tarnauti jai, savo tautai ir jos gerovei, pamiršę savo naudą. Vardan Jėzaus Kristaus, mūsų Viešpaties. Amen.

Versta iš: Piotr Skarga, Kazania sejmowe, opracował Janusz Tazbir, przy współudziale Mirosława Korolki, wydanie 3-ie zmienione i uzupełnione, Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972.

Vertė Eugenija Ulčinaitė

²⁵ Citata nelokaluota. Panašių minčių yra išsakę Antikos stoikai, Seneka, Markas Aurelijus ir kt.